

CYNTHIA COCKBURN İLE KARŞILAŞMALAR

Taghreed Yahia-Younis ve Rela Mazali

Çeviren: Ayten Sönmez

Taghreed Yahia-Younis ve Rela Mazali, Eylül 2019'da aramızdan ayrılan Cynthia Cockburn'un anısına ortak bir yazı kaleme aldılar. Bu yazıda, bağımsız bir akademisyen, bir aktivist ve feminist bir kadın olarak tanıdıkları Cynthia'yı takdirle andılar. Cynthia'nın anısına yazdıkları bu yazıyı iki yazarın arasındaki diyalog şeklinde oluşturmayı özellikle tercih ettiler. Çünkü her ne kadar yazarlar İsrail/Filistin'deki ayrımcılığa ve militarizme karşı kadın hareketinin bir parçası da olsalar doğuştan, sosyal olanaklar ve kültür açısından Cynthia'nın "bir uçurum" dediği şeyin zıt taraflarında konumlandırılmışlardı. Cynthia'nın çalışmaları da kadınların ve feministlerin korkunç çatışmaların ortasında bile diyalog ve bağlantı anlamına gelen "köprüleri" kurma ve devam ettirme kapasitelerini araştırmaya adanmıştı.

Her ikimiz de feminist akademisyenlerin geliştirdiği ve feminist akademik çalışma ve bilgi üretiminde uygulanan haliyle bakış açısı kuramının anahtar bir öneme sahip olduğuna inanıyoruz (Harding, 1991). Cynthia Cockburn (2015: s.279) bakış açısını görünür kılmamanın hayati önemini açıklamıştı. Bakış açısı ile ilgili şöyle yazmıştı: "Politik olarak türetildiği için sorduğumuz soruları, keşfettiklerimizden çıkardığımız anlamı ve kime seslendiğimizi... zorunlu olarak yönlendirmektedir." Cynthia araştırma, metodoloji ve epistemoloji hakkında yazmıştı. Biz ise Cynthia hakkında...

Biz, Taghreed Yahia-Younis ve Rela Mazali, çok uzun yıllardan beri Cynthia Cockburn ile temas halindeyiz. Akademisyen, aktivist ve feminist bir kadın olarak Cynthia ile... Biz ikimiz de birbirimizi yıllardır tanıyoruz; ayrı yollarda farklı eksenlerde de olsa ikimiz de İsrail/Filistin'deki savaş, yerinden edilme, ayrımcılık ve militarizasyona karşı feminist kadınların aktivizminin oluşturduğu yayılmış ağın aktif bir katılımcısı olduk.

Düşünce ve tavır açısından aynı şemsiyenin altında buluşsak da doğuştan, sosyal olanaklar, kültür açısından ikimiz, Cynthia'nın *bir uçurum* dediği şeyin zıt taraflarında konumlandırılmıştık. 1998 tarihli *The Space Between Us: Negotiating Gender and National Identities in Conflict*¹ [*Mesafeyi Aşmak Barış Mücadelesinde Kadınlar*] kitabının dördüncü bölümü, yüzyıllık kanlı, vahşi çatışmanın sonuçlarından bazılarını yok etmek için yürütülen feminist mücadeleyi ele alır. Bu bölümün başlığı: "İsrail/Filistin: Bir Uçurumun İki Yakası"dır.

Cynthia, “kimlik, açıklığa kavuşarak kapanmayı değil sorgulamayı gerektirir.” (2014: s.12) der. Her birimiz kendine göre farklı ama analogik biçimde “kişinin tanımlandığı ya da başkaları tarafından etiketlendiği “ismi” ile yaşadığı anlamlandırılmış kendiliği arasına açık bir mesafe koyan” kendi kimliklerimizi yoğun bir biçimde sorguladık (age.). İşte sırayla kendimizle ilgili bilgilendirici tanımlamalarımız:

Taghreed: Wadi Ara’da, Kuzeye yakın bir Arap köyü olan Kufr Qari’de doğdum. Bu bölgede nüfusun çoğunluğunu, İsrail’in yerli azınlıklarının bir kısmını oluşturan Filistin vatandaşları oluşturur. Orada yaşamaya devam ettim. Yeterliliklerimi ifade etmek gerekirse sosyoloğum; yüksek öğrenimimi İsrail’de yaptım, doktora Tel Aviv Üniversitesi’nden ki şu anda aynı üniversitede yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak ders veriyorum! Hem araştırmacı hem de öğretmen olarak başlıca akademik ilgi alanlarım yabancılığın/aidiyetin sosyolojisi, sosyolojik kuramlar, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da [Middle East and North Africa (MENA)] kadın hareketleri ve feminizmler, ayrıca toplumsal cinsiyet ve politika. Şimdilerde, toplumsal cinsiyet ve halk sanatı; toplumsal cinsiyet, kimlik ve dil; toplumsal cinsiyet ve çevre üzerine çalışıyorum.

Rela: 1948’de, İsrail’in kuzey ucundaki Upper Galilee’de bir kibutzda doğdum. Seküler olmakla birlikte Yahudi olarak doğdum ve ailemle küçük çaplı kültürel Yahudi ritüellerini icra ettim. İsrail doğumlu Yahudi bir kadın olarak, yıllarca muhalefet ettiğim milliyetçi, ırkçı ve militer politikalarıyla bu ülkeyi yöneten, baskın bir egemenlik sürdüren çoğunluğun bir parçasıyım. Tel Aviv’in kuzeyinde yaşıyorum. Bir yazar, bağımsız bir akademisyen ve feminist ve antimilitarist bir aktivistim. İsrail hükümetini ve toplumunu militerlikten arındırmayı amaçlayan Yeni Profil Hareketinin [New Profile Movement] (1998) ve daha sonra (2010’da) İsha L’Isha Feminist Merkezi evsahipliğinde hafif silahlara yönelik silahsızlanma ve silah kontrolü projesi olan Silahsız Mutfak Masaları [Gun Free Kitchen Tables (GFKT)] projesinin kurucularındanım. Kuruluşundan günümüze GFKT’nin koordinatörlüğünü yapıyorum.

Seçtiğimiz Format:

İsrail’de akademinin (feminizm ve toplumsal cinsiyet çalışmaları da dahil olmak üzere) Cynthia Cockburn’un bilgi üretimine büyük ölçüde tepeden bakması, belki de akademi de dahil olmak üzere İsrail toplumunun ve kültürünün ne kadar derinden militarize olduğunu kanıtıyor. Cynthia’nın literatüre hem kuramsal hem de ampirik açıdan sezgisel katkıları vardır. Sayısız katkılarından sadece birini ifade etmek gerekirse feminist ve diğer eleştirel kuramlardan ilhamla önerdiği “etnisite rejimi” ve “etnik pazarlık” kavramlarından bahsedilebilir (Cockburn, 2004: 34-35). “Etnisite rejimi” ile etnisitenin toplumsal farklılaşmaya zemin hazırladığı, güç ilişkileri inşa

ettiği, her ne farklı zeminde olursa olsun farklılaşmayı aşıladığı ve beslediği etnik bağlamları kavramsallaştırmıştır. Bu “etnisite rejimi” altında, dezavantajlı etnik grup üyelerinden bazılarının himaye ve korunma sağlama amacıyla egemen etnik gruba hizmet sağladığı koşullarda farklı etnik grup üyeleri arasında değiş tokuş vuku bulur (age.). Cynthia’nın “etnik pazarlık” diye tanımladığı budur. Cynthia’nın bu katkısını önemseyen ve bundan –ve tabii Kandiyoti’ninkinde de yararlanan İsrail akademisinin –şayet öyle bir şey varsa- bir avuç akademisyenlerinden biri olan Sa’ar (2005) “liberal pazarlık” terimini ortaya atmıştır.

Bu ülkenin dışında ise, epey çok akademik ve aktivist çalışma, bu araştırma külliyatından yaralanıyor ve bu külliyata gönderme yapıyor. Cynthia’nın çalışmalarının hepsine değilse bile çoğuna, derin, şiddetli bölünmeler karşısında kadınların ve feministlerin iletişim kapasitelerine yönelik yoğun bir ilgi rehberlik etmiştir. Dikkatlice ve defaatle, iyileşme eylemine olanak sağlayan sancılı, verimli ve etkili siyasi diyalogu araştırmıştır. Taghreed’in de ifade ettiği gibi “Cynthia, genel olarak kadınların ve özel olarak da barış örgütlenmelerindeki kadınların kanayan çatışmaların ortasında, hatta bazen tam da çok kanlı olayların hemen sonrasında bile iletişim, bağlantı ve temas anlamına gelen “köprüleri” sürdürmeyi nasıl başardıkları sorusuna kendini adanmıştı.”

Bu arkaplan kısmında ve ayrı ayrı kendi konumlanmamızı sunduğumuz kısımlarda, Cynthia’yı aramızda bir diyalogla anmanın en uygun yöntem olacağını hissettik.

Aşağıda, Taghreed ve Rela’nın Cynthia Cockburn ile ayrı ayrı deneyimlerini anlattığı diyalogdan parçalar bulacaksınız. Bu yansıtmacı, kişisel metinde bizler ilk ismi ile bildiğimiz hakiki Cynthia’yı yazdığımız için akademik yazıda alıntılama için kullanılması gelenek haline gelen soyadımdansa ilk ismini kullandık. Karşılıklı konuşmamızdan parçaların yanı sıra, Cynthia’nın onuruna veya anısına her ikimizin ayrı ayrı çeşitli etkinliklerde yaptığı konuşmalardan alıntılar da ekledik bu metnimize.

İsrail’in İbranice konuşan egemen kesiminin çoğu gibi Rela’nın da, İsrail vatandaşlarının beşte birinin, İsrail kontrolündeki Batı Şeria ve Gazze’de yaşayan birkaç milyon vatandaş olmayan Filistinli’nin ve Arap Orta Doğusundaki milyonların ana dili olan Arapçayı öğrenmesi gerekmedi. Çeşitli dönemlerde Arapça öğrenmeye çalıştıysa da bu dili öğrenmek hiçbir zaman acil bir zorunluluk olmadı ve Arapçaya hakim olamadı. Öte yandan Taghreed İsrail’in birçok Filistinli vatandaşı ve onların arasından çıkan akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu gibi akıcı bir İbranice ve İngilizceye sahip olduğu gibi kendi ana dili olan Arapçaya da hakimdi. Bu dilbilimsel asimetri başlı başına ikimizin içinde konumlandığımız iktidar yapısının yansımasıdır, ki bu iktidar yapısı

ayrı ayrı bildiklerimizin kapsamını da konumlandırmaktadır. Bu, ortak yazma sürecimizi zaman zaman zorlandı. Rela; Cynthia'nın ölümünün ardından Taghreed'in Arapça olarak yazdığı bir metni okuyamadı. Bu, metnimizin ağırlıklı olarak sözlü diyaloga dayalı olmasının nedenlerinden biridir. Bununla birlikte, belirli noktalarda Rela'nın ve Taghreed'in oluşturduğu açıklayıcı arkaplan bilgisi ve bağlamı içeren pasajlar metne serpiştirilmiştir.

Başlangıçta karşılıklı konuşmamız İbranice yapıldı. Rela bunun bazı kısımlarını İngilizceye çevirdi ve taslak bir hazırlık metni oluşturdu. Bu metin, karşılıklı yorum yaptığımız, sorular sordüğümüz, eklemeler ve çıkarmalar önerdiğimiz bir e-posta diyalogu ile son halini aldı. Sözlü diyalogumuz kronolojik bir zaman çizgisini takip ederken metin için seçtiğimiz parçalarda tematik ilerledik. Yine de bu parçalar tamamen bağımsız ayrı parçalar değildi tabii. Cynthia'nın ve bizim yaşamlarımız ve Cynthia'nın özellikle ilgilendiği ve her ikimizin de kafasını meşgul eden temel feminist meseleler üzerine dönüp dolaşıyordu bu parçalar. Hepsi birden tüm yazı boyunca ve yazının çeşitli bölümlerinde boy gösteriyor.

Rela: Geçmişe dair düşündüğümde Cynthia ile karşılaşmalarımızda benim açımdan en dikkat çekici noktanın hayatını sürdürme biçiminde “yaşam”ın “iş”ten hiç de az bir yere sahip olmadığını görme eğiliminde olmamdır.

Her şeyden önce Cynthia beni *adlandırdı*. Onunla ilk defa ellilerimde tanıştığım düşünülürse bu ifadeyi oldukça tuhaf bulabilirsiniz. Daha öncesinde e-posta üzerinden iletişimimiz olmuştu fiziksel uzaklığa rağmen ortak aktivizmin bir parçası olmayı başarabilmiştik. Fakat ilk yüz yüze sohbetimizde, Cynthia kendisini bana “bağımsız bir akademisyen” olarak (yeniden) tanıttığı anda “Ahhhh, evet bunun adı bu. Ben buyum!” diye düşündüm.

Önceden adsız olarak süregiden şey için bana bir ad hediye etmiş oldu. Cynthia ile kişisel olarak tanışmadan evvelki yirmi yıldan fazla bir süre boyunca bağımsız araştırma yapıyor ve bunları zaman zaman yayımlıyordum. Araştırma, benim edebi yazılarımın ve aktivizimimin ayrılmaz bir parçasıydı; arada sırada ise –gerçi yıllar ilerledikçe daha sık- araştırmadan edebiden ziyade daha akademik makaleler çıkıyordu. Bazen, eylem-araştırma anlamına gelen çalışmalar yürüttüm, bazen de yazılarımda ve tebliğlerimde kullandığım genellikle saha çalışması denilen çalışmalara giriştim. Bu süreçte üretilen konferanslar, okumalar ve yayınlar bir dizi toplantının ev sahipliğinde kendine yer buldu. Bu toplantıların bazıları akademik bazılarıysa akademik veya kültürel toplantılara verilen isimle “sanatsal” toplantılardı. İşimin bu kısmı son derece meşakatli ve zahmetli olmasına rağmen neredeyse hiç gelir getirmiyordu. Geçimimi eğitim programları yazarak, İbraniceden İngilizceye çeviri yaparak ve diğer farklı biçimlerdeki ücretli işlerden

sağlıyordum. Kabul görmemesinin yanı sıra zaman zaman (az ya da çok) akademik veya kültürel çalışmaların satışını onaylayan yayıncılar için benim araştırmalarım resmi kurumlarınkinin dışında değerlendirilir ve kurumsal fonlama veya o anlamda bir destekten ayrı tutulurdu. Kurumlar, burslar, finansal destek ve kurumsal onaylamanın diğer kanıtlarından yoksun olduğu için çalışmamın ne ölçüde araştırma olarak sınıflandırılabilirdiğinden emin olamazdım. En iyi ihtimalle, “gayriresmi araştırma” başlığı altına yakıştırılabileceğini düşünürdüm. “Ne iş yapıyorsunuz?” sorusuna çoğunlukla “Biraz karışık” diye cevap vermemin ve sonrasında çoğunlukla mahcup bir gülümsemeye cevap vermektен kaçınmamın nedenlerinden biri de buydu. Kurumsal onay çerçevesinin dışında –bazıları edebi olmakla birlikte kesin olarak bana göre akademik araştırma olan- bu çalışmalarımın araştırma, yazma ve yayımlanma süreçlerine dair elimde bir model ve bir ad yoktu. Birdenbire, Cynthia’nın hediye sözcükleriyle ortaya çıktı, işte buradaydı. Hiç de pişman olamayan bir tarzda, direkt ve sade bir biçimde söyledi. Tam da Cynthia’ya özgü bir şekilde. Kurum dışı kariyerini anlatırken, “muhtemelen bugün olsa mümkün olmazdı ama çalışmalarımı bağımsız bir akademisyen olarak sürdürdüm.” dedi.

Tabii ki bu, benim için adlandırmadan fazlası anlamına geliyordu. Aynı anda hem bir rol modelini hem de o rolü keşfediyordum. Çok güçlü bir açığa çıkma deneyimiydi. Feminist öğrenmemin bana öğrettiği gibi adlandırma bir kimliğe *aidiyet* edinmek için elzemdir. Gerçeği kavramada yeni bir biçim sunabilir, aslında gerçeği inşa edebilir veya *değiştirebilir*. Bu modelle karşılaşmamla birlikte benim gerçekliğim tamamen değişti. Bu karşılaşma bana gösterdi ki her ne kadar kervan yolda düzülür mantığıyla hareket etmek zorunda kalmış olsam da, daha önce hiç böyle bir şey duymamış olsam da işte tam karşımda oldukça saygın bir kadın ve bir akademisyen, bunun *olabildiğinin*, *başarılmış olduğunun* canlı bir kanıtı olarak duruyordu. Bu “teklifsiz sohbet” “gerçek” konuşmanın veya Cynthia ile yapacağımız söyleşinin giriş kısmını oluşturmuştu. Ki bu vesileyle onu evime götürdüm ve o da “bağımsız akademisyen” titrini almamı ve bu titr üzerine hak iddia etmemi sağladı. Ayrıca daha odaklı, işlevli “araştırmacı” ifadesi yerine İngiliz aksanı ile duyulan ve çok daha kapsamlı bir kelime olan “akademisyen”i kullanmak hoşuma gidiyor.

Aktivizm ile Araştırmayı Birleştirmek:

1997’de Cynthia, İspanya’nın Malaga bölgesi yakınlarındaki Mijas köyünde bir atölye çalışmasını başlattı ve örgütledi. Bunun için gerekli fonu da garantilemişti. Yol ve iâşe masrafları atölye fonu tarafından karşılanan katılımcılardan Cynthia’nın mülakat yaptığı kişiler (ve diğer aktivistler); İrlanda, İsrail/Filistin ve Bosna’daki şiddetli çatışmalardan beslenen ulusal, sosyal, dini ve sınıfsal bölünmelere rağmen ve buna karşı çalışan üç kadın örgütlenmesindendi. Hem araştırma süreci

hem de Cynthia'nın bulguları yukarıda bahsi geçen 1998'de yayımlanan *Mesafeyi Aşmak* kitabında ve birçok makalede sunuldu.

Taghreed: Malaga'daki konferansın tercümanlarından biriydim. Bundan bir yıl önce Cynthia ile tanışmıştım. İsrail'deki Filistinli ve İsraili kadın aktivistlerle ve "Bat Shalom" örgütü ile yaptığı çalışmada onun tercümanı olarak üç hafta çalışmıştım. Onun (İngilizce sorduğu) soruları hem Arapçaya hem de İbraniceye çevirdim, Arapça ve İbranice cevapları da İngilizceye. Bunun ötesinde, İsrail'in toplumsal yapısı, kültürü ve buradaki Filistinlilerin konumu ile ilgili özellikle de toplumsal cinsiyet boyutuna odaklanarak ona bilgi sağladım.

Onun canlı, meraklı, kavrayış sağlayan, hiç saçma olmayan ve daima içten olan sorularıyla cesaretlenerek ona birinci elden, deneyime dayalı bilgi sundum. O da bu bigilere çok değer verdi ve çalışmasında ciddi ölçüde kullandı. Üzerine çalıştığı kadınların aktivizmlerini hangi bağlam ve tarihsellik içinde gerçekleştirdiklerine dair bir bakış açısı sundum. Özellikle de, İsrail'in uluslararası olarak kabul edilmiş sınırları içinde yaşayan Filistinli Arap azınlığın deneyimini göstermiş oldum. Ona sağladığım tercümanlık hizmetinin ötesinde derin ve yoğun bir etkileşimimiz oldu.

İsrail'deki bu saha çalışmasından bir yıl sonra Mijas'da yapılan ve birkaç gün süren izleme toplantılarına davet edildim. Cynthia'nın saha çalışmasıyla doruk noktasına çıkan çalışmaya atöye çalışmasındaki tartışmalar boyunca paylaşılan derinlikli yorumların ve gündeme getirilen materyallerin sunduğu açılımlar da eklendi. Katılımcıların deneyimlerinin karşılaştırılması, yeni ve güçlü bağlantılar ve çeşitli olanaklar elde etmesi yoluyla geniş çaplı bilgiye erişmesi ve kültürel sermayelerini arttırmaları tasarlanmıştı ki bu da hiç de azımsanacak bir şey değil. Cynthia'nın yazılarında defalarca gösterdiği gibi, onun araştırma yöntemine sınıksız gömülü olan soru şudur: Üzerine araştırma yaptığı aktivistlerin işine ne yarayabilir ve bu soruyu cevaplarırken gönderme yaptıkları ihtiyaçlarını karşılamak için atılacak adımlar (ve bizzat Cynthia'nın atacağı adımlar) ne olabilir?

Eve dönüş uçuşum Londra üzerindendi; bu bana şehirde biraz zaman geçirme olanağı sağladı. İngiltere, özellikle de Londra benim için büyümlü mekânlardı ve bir mknatis gibi beni kendine çekiyordu. Yıllardan beri, geç çocukluk, ergenlik dönemimden beri böyleydi. Tabii ki bugüne kadar, Britanya'nın kötülüğü ile ün salmış sömürgeci tarihinin ve özellikle de Filistin halkının kaderini etkileyen anahtar rolünün farkındaydım. Fakat yine de bir yeniyetme olarak Britanya'nın kültürü ile büyülenmiş ve bu kültürün kitaplar üzerinden bana ulaşabilen kısımlarının çekiciliğine kapılmıştım. Yurt dışına ilk kez seyahat edebildiğimde muhakkak ki ilk durağımın Londra olacağı

belliydi. Nedenini şimdi de o zaman da tam olarak açıklayamıyorsam da Britanya, İngiltere ve özellikle de Londra benim için son derece anlamlıydı; *orayı* bir gün lisansüstü çalışmalarımı, özellikle de doktoramı yapacağım yer olarak hayal ediyordum.

İmparatorluğun Kalbinde Kesişen Sayısız Yaşam

2017 tarihli *Looking to London: Stories of War, Escape and Asylum* [Londra'ya Bakış: Savaş, Kaçış ve İltica Hikâyeleri] kitabı ile billurlaşan Cynthia'nın son araştırması da bu şehre duyulan benzer duygu karışımını çok güzel özetler. Giriş kısmının ilk sayfasında şöyle yazar Cynthia:

Bu kitap Londra'yı kutsayan bir kitap ancak bu ihtiyatlı bir kutsayış. Şehrin meşhur kültürel çeşitliliğini kutsuyor. Bu şehri olduğu şey haline getiren göçmen kuşakları kutsuyor....bu kutsama da ihtiyatlı olmalı çünkü Londra son derece eşitsiz bir yer; tiksindirici zenginlik ile içe işleyen fakirliğin bulunduğu yer. ..Unutmamalıyız ki, [Londra] Asya ve Afrika'da bugün patlak veren savaşlara neden olan koşulları yaratan bir imparatorluğun başkenti.

Buna rağmen, Londra'ya değer vermek için kendime özgü bir nedenim var. Ben bu şehre 63 yıl önce, doğduğum, toplumsal olarak muhafazakâr, sınıflı ve neredeyse tamamen beyaz endüstri bölgesi olan East Midlands'den 19 yaşında eğitimsiz bir işçi göçmeni olarak geldim. On parmak daktilo işinden kazanacağım maaş çeki arayışı ile başkente taşınmak hayatımın gidişatını, tamamen olumlu yönde değiştirdi.

Taghreed: Cynthia benim planlarımı öğrenince kalmak için beni Londra'daki evine davet etti. Benim için bu, muazzam ve bir o kadar da dokunaklı bir hediyeydi. Düzenli olarak öğrencilere oda kiraladığımı biliyordum, bu öğrencilerin bazıları onun yakın arkadaşı, araştırma asistanı ve çalışmalarının ortak yazarı olmuştu. Pratik bir ek gelir kaynağı ve kendisine sağlanan imkânların paylaşım yolu olan bu yöntemi dostça bir hediye olarak gördüm. Ona göre bu samimi yuvayı ve sahip olduğu diğer imkânları diğer feminist araştırmacı-aktivistler de kullanabilirdi. Beni davet ettiğinde bu yapıya zaten aşınaydım ve bu davet karşısında çok etkilendim ve heyecanlandım.

“Bir zamanlar” yani yaklaşık on yıl önce, İngiltere'de yüksek lisans yapmak amacıyla bazı adımlar atmıştım. Seçenekleri araştırmak üzere Londra'da birkaç gün geçirmiştim. Ancak sonradan hayatım başka bir yönde şekil aldı ve doktoramdan önceki on yıl aile kurmak, çocuklarımı doğurmak ve yetiştirmekle geçti. Sözü geçen olay, halen çok iyi arkadaşlarım olan olağanüstü insanlar çıkardı karşıma, ve onlarla ilgili de farklı bağlamda yazmalıyım.

Londra'da geçirdiğim iki gün boyunca Londra deneyimi aslında Cynthia'nın evine ve bu evin beni el etek çektiğim arzularım ve isteklerime yeniden bağlayan eşsiz atmosferine dayalıydı. Bu iki gün,

kaybettiğimi sandığım yolumu bana hatırlattı ve beni tekrar bu yola soktu ve on yıl sonra da olsa o yola geri dönerek SOAS'ta bir doktora pozisyonunu garantiledim.

Rela: İnaniyorum ki, birçok farklı kadın, Cynthia'nın bağlantılı olduğu ve inandığı kadınların ihtiyaçlarını öğrenmek ve gidermek için kendi payına düşeni yapmaya yönelik etki alanı geniş ve incelikli adanmışlığını deneyimlemiştir. Bunu açıklarken, acı verici feminist pratikte ve kuramda kısmen de olsa terkedilmiş bir terimi kullanmak istiyorum: Kesinlikle destekleyici, dikkat çekici biçimde incelikli ve eşsiz bir *kızkardeşlik* pratiğini hayata geçirmiştir Cynthia. Kendisinin de bu terim konusunda çok dikkatli olduğunu biliyorum. Fakat bana öyle geliyor ki, bunu hayata geçirme tarzı, kızkardeşliğe yeni bir hayat vermiştir. Kendi erişiminde olan kaynakları düzenli olarak çoğunluğu feminist kadınlar olan asistan öğrencilerin, genç akademisyen veya aktivistlerin kullanımına sunmuştur.

Maharetli bir pratik zekâ ve yaratıcılıkla ancak yine de sistematik biçimde bağlantılar sağlayarak ya da uluslararası toplantılara katılmalarını sağlayarak başkalarının görünürlüklerini artırmaları yönünde desteğini sürdürmüştür. Türler arası; İbranice kitabımın (*Home Archaeology: Essay Tales*, 2011)² İngilizce baskısı için yayıncı bulmam konusunda yardımcı olmak için bıkmıp usanmadan giriştiği teşebbüslerde kişisel olarak deneyimledim bunu. Bunu yaparkenki muazzam cömertliği ve katı, sistemli kararlılığının birleşimi beni hayranlık, minnettarlık ve umut duygularına boğdu.

Üzerine çalıştığı metnin harcadığı zaman ve emeğe değeceğine duyduğu tam güvenle kendini işine verirdi. Bir iki kez başarısızlığa uğramak onu vazgeçirmez, tekrar denemekten ya da yeni, daha önce denenmemiş yolları aramaktan alıkoymazdı. Teşebbüslerimiz sonunda başarısızlıkla sonuçlansa bile bu, başlıbaşına bir hediyeydi.

Cynthia'nın gösterdiği bu cömertlik, onun; kendi payına düşenin, uygulayıcının payına düşenin diğer birçoklarının payına bağlı olduğuna duyduğu inancı gösterme biçimi gibi geliyor bana.

Öyle bir cömertlik ki *ortak* bir güç oluşturmaya yönelik diğerlerinin *bağımsız* gücünü büyütme için çabalyor. Böyle olunca da derinden *feminist* bir cömertlik. Çetrefilli bir iş olan, *dayanışma* kavramını pratiğe geçirme başarısını sağlıyor.

Bu iş, ses ve mülkiyet meselelerinde olağanüstü bir dürüst ve açık bir ilişki kurmayı içerdiği için, bence benim yayın çabalarımın Cynthia'nın ciddi adanmışlığı ile güdülenmesi hiç de tesadüf değil. Rada Stakic-Domuz ve Meliha Hubic ile birlikte yaptığı araştırmanın kitaplaştığı çalışması

Women's Organizing for Change: A study of women's integral organizations and the pursuit of democracy in Bosnia-Herzegovina [Değişim için Kadınların Örgütlenmesi: Bosna-Hersek'te kadınların iç örgütlenmeleri ve demokrasi arayışı araştırması](2001)'nin giriş bölümünde şöyle der: “Çalışmanın aidiyeti ve sorumluluğu üzerinde müzakere etmemiz gerekti. Çoğu ... Cynthia tarafından yapıldı, çünkü bu onun yaşamı boyunca sürdürdüğü meşgalesiydi ve ... bu işi öğrenmemiş olanlar için çok zor bir görevdi.” (s.15).

Bu çokça tartışılmasa da, *yayımlanan ses* aktivistler için alınan fonlar kadar önemli olabilir. Görüşlerini, çözümlenmelerini, bulgularını ve sözlerini yayımlamaları onların güvenilirliklerini artırır ve muhtemelen, yalnızlaşmalarını ve marjinalleşmelerini azaltır.

Bununla beraber, *aktivist* bilginin saygın yayınlara dönüşmesi için iletişim protokolleri çok azdır ve var olduklarında da diğerlerine nazaran daha az bilinirler. Bu çalışmada Cynthia ve diğer yazar arkadaşlarının kabul ve tasdik ettiği bu aktivistler çoğunlukla yayını olanaklı kılan deneyim gerektiren beceri veya ağılardan yoksundurlar ki Cynthia da defalarca bu güç eşitsizliğine dikkat çekmeye çalışmıştır. Bu alanda deneyim ve beceri kazandıktan sonra başkalarının da yayın yapabilmesi için gerekli toplantı ve buluşmalara erişim sağlayabilmeleri için aktif olarak sorumluluk almaya başladı.

Taghreed: Bende daha önce Cynthia'nın geniş çaplı kütüphanesinin bir parçası olan üç kitap var. Bu kitaplarda sayfa kenarlarına aldığı notlardan çok etkilendim. Çeşitli noktalara şiddetle karşı çıksa da ya da “...’den bahsedilmiyor.” gibi yorumlar yapsa bile bu notlar son derece kibar, kitabı dikkate alan notlar. Bu kütüphanesini son derece sistematik, son derece güzel, son derece karakterlere uygun biçimde vasiyet ederek dağıttı. Vefatının ardından Cynthia'nın arkadaşları ve kızları tarafından düzenlenen “Cynthia'yı Kutlama” etkinliklerine katılmak için Londra'ya gittim. Onun kaybindan dolayı hissettiklerimi paylaşabilmek ve bir nebze de olsa ifade edebilmek için bu biricik fırsatı kaçırmamam gerektiğini hissediyordum.

Cynthia bir arkadaş listesi hazırlamıştı; kızları ve organizasyon komitesindeki arkadaşları bu listedeki arkadaşları olan bizlere yazıp bizi hem bu etkinliklere davet ettiler hem de Cynthia'nın kütüphanesini ziyaret edip istediğimiz kitapları alabileceğimizi bildirdiler. Kitaplarını konulara göre düzenlemişti. Tüm raflar ve kitaplar numaralandırılmış ve kapsamlı bir katalog hazırlamıştı. Sadece listeye hangi kitapları seçtiğinizi yazmanız isteniyordu. Benim seçtiğim üç kitap aslında eski klasiklerdendi. Yani güncel değildi. Ama her biri benim için çok değerliydi ve özel araştırma alanlarımla bağlantılıydı. Onları okurken, Cynthia'nın üzerlerine aldığı notları incelemek,

(Cynthia'nın ataerkinin dışavurumlarının izini sürmesi ve kavramı ayrıntılandırması) belirgin, süregiden bir ataerki çalışması yapmaktı.

Cinsiyetlendirilmiş bir Toplumsal Düzen ve Çeşitli Dışavurumları

Cynthia, Rada Stakic-Domuz ve Meliha Hubic, ataerkinin incelikli bir tartışmasını ve tanımını yaptıkları kitapları *Women's Organizing for Change*'in 140. sayfasındaki altıncı notta şöyle der:

“Ataerki” teriminin kullanımı 1960'lardan itibaren feminist hareket içinde şiddetle tartışılmaktadır. (Eisenstein 1979, Sargent 1981). Özellikle faydalı bir formülasyon, Pateman'ın (1988) ataerkinin tarihsel çeşitliliklerine vurgu yapması olmuştur. Burada, başka yerlerde de olduğu gibi, uzun süre varlığını korumuş fakat uyarlanabilir bir cinsiyet/toplumsal cinsiyet biçimini ifade etmek için kullanıyoruz bu terimi (Rubin 1975). Erkekler arası hiyerarşi ve erkeğin kadın üzerindeki hiyerarşisi ile nitelenen bu sistem, sınıf ve etnisite başta olmak üzere diğer hiyerarşik sistemleri yapılandırır ve bu sistemler tarafından da yapılandırılır (bkz. Cockburn 1983, 1985 and 1991). R.W. Connell, “cinsiyet rejimi” kavramını, belirli bir zamanda belirli bir toplumu tanımlayan, kadınlar ve erkekler arasındaki iktidar ilişkilerini ifade etmek üzere ortaya atmıştır (Connell 1987).

Taghreed: Ataerki, zaman ve mekân çizgilerini kesiştirir. Sayısız farklı dışavurum ortaya koyarak hem batı hem de doğu toplumlarında toplumsal düzeni yapılandırır. Benim saha çalışmam olan İsrail'deki Filistin toplumu içinde siyaset ve toplumsal cinsiyet ilişkisini incelediğimizde, hem yerel düzlemde hem de ülke çapında ataerki öne çıkıyor. Seçmen davranışı en temel biçime yansıdığı gibi siyasete katılım ve siyasette temsil konularında ataerki kendini dışavuruyor (Yahia-Younis, 2010, 2013, 2015). Ataerki ve “cinsiyet rejimi”, özellikle de kadınlarla ilgili olarak yabancılaşma/aidiyetin kurgulanmasında el ele çalışıyor (Yahia-Younis, 2006, 2014).

Ataerki ile ilgili yukarıda alıntılanan literatürün yanı sıra Kandiyoti (1988), kadınların ataerkiye gösterdiği bağlılığı deşifre eden/aydınlatan olağanüstü bir katkı sunuyor. Kandiyoti'nin araştırmasına dayanarak Hannah Herzog ile yaptığımız ortak çalışmada *Hamayel* (aileler) içinde ön seçim konusunu inceledik. Kandiyoti'nin düşüncesini ve orijinalinde kadınlara gönderme yapılarak kullanılan “Ataerki Pazarlık” ifadesini erkeklere de uygulayarak geliştirdik (Herzog and Yahia-Younis, 2007).

Bununla bağlantılı olarak, yüksek lisans çalışmalarımın erken safhalarında ve daha ileri safhalarda yaptığım görüşmelerde, erkeklik gidgide kaçınılmaz bir başlık olarak karşıma çıkıyordu. İsrail hükümetinin Filistinli erkek vatandaşlarına kamusal alanda erkekliklerini meydana çıkarmaya izin verdikleri yegane alanın yerel yönetim siyaseti olduğu (ve hala öyle) hipotezini biçimlendirmeye ve araştırmaya başladım (Sa'ar and Yahia-Younis, 2008). Bu düşünceyi daha da

ilerletmek ve bu yeni konuda aralıksız bir araştırma yapmak istedim. Bu araştırma projesi, İngiltere’de daha geniş bir süreçte akademik nitelikte bir çalışma yapma hayalimi, nihayet gerçekleştirilmeme olanak sağladı. Her ikisi de oldukça prestijli olan iki bursa başvurdum. Bunlardan biri British Academy bursu idi ki özellikle bu bursa başvuru süreci göz korkutucu, meşakkatli ve yalnız geçti. Her ne kadar bir akademik yıldan daha az süre için bile olsa tüm ailemi İngiltere’ye götürmemi sağlayabilecek tek burs buydu.

British Academy bursu için ev sahibi Britanyalı akademisyen, ilk defa Mijas atölye çalışmalarında tanıştığım kolaylaştırıcılardan biri olan Nadia Al-Ali’ydi. Ben British Academy bursuna başvurduğumda o, Londra’daki School of African Studies (SOAS)’ın Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Direktörü idi. Bu, Cynthia’nın akademik, feminist, aktivist ve sosyal bağlantılar içinde olduğu arkadaşlarını incelikle bir araya getirmesiyle oluşturduğu ağlardı.

Samimiyetle inanıyorum ki, Cynthia “orada olmasaydı” bu hayat değiştiren bursa başvuramazdım. Somut, belirli bir destek için ona güveniyor değildim. Ama bir yandan ikisi ergen biri pre-ergen üç kız çocuğunun (geçici de olsa) yeni bir yere taşınma sorumluluğunu taşıırken sıkıştığım veya kafam karıştığında ona danışabileceğimi bilmek çok büyük bir fark yarattı. Muazzam sıcak samimiyetine ve hızlı, işbitiren, mantıksız olmayan pratikliğine güvenebileceğimi biliyordum. Aslında kendisini bana ve aileme *çok* erişilebilir kılan Cynthia’nın kendisiydi. Çocuklar için nasıl iyi bir okul seçebileceğim ve yaşamak için güvenli sayılabilecek bir mahalleyi nasıl bulabileceğim gibi günlük ama çok mühim konularda bize yardım etti. Benimle birlikte, okul bölgelerini araştırdı ve değerlendirdi; okul kayıt prosedürlerini benim için sadeleştirdi; mahalleyi ve kira fiyatlarını araştırdı. İngiliz eğitim sistemini açıkladı ve kızlarım için güvenli bir ortam oluşturabileceğim alanları tanıttı bana. Bu benim yönlendirici prensibim oldu. Evden SOAS’a uzun gidiş gelişlerimle ilgili düşünmek zorunda kalmadım.

O dönemde bize nasıl kucak açtığı ve bizi nasıl desteklediğine dair küçük büyük o kadar çok anı hatırlıyorum ki.

Noel yaklaşırken, kiraladığımız evimizde bizi ziyaret etmeyi planlamıştı. Londra son derece şık ve görkemliydi. Ben geleneksel Filistin yemekleri pişirmiştım. Cynthia arabasını evin bahçesine park etti ve bir Noel ağacı ve ağaç ışıkları ve süslerinden oluşan paketleri indirdi arabadan. Sırasıyla altıncı sınıfta, sekizinci sınıfta ve lise mezunu üç kızım sevinçten uçuyordu. Hep etrafımızdaki süslenmiş komşu evlere bakıyorlardı. Büyülü bir andı.

Müslüman olduğumuzu bilmesine rağmen Cynthia bize keyifli bir deneyim sunmak istemişti. Bizim olmayan sembollerden zevk almaya açık olduğumuzu ve bunu bizi ya da dinimizi rencide edici bir şey olarak görmediğimizi takdir edebiliyordu. Aylar sonra geri dönmek için kolileri hazırlarken kızlar, tüm bu ağaç süslerini yanımızda götürmemiz için ısrar ettiler. Yıllarca kaldı bizde bu süsler.

Rela: Doksanların ortalarında aktivist Marie Mulholland'ın Cynthia'ya söylediği gibi “hepimiz kendi cemaatlerimizin uyumsuzlarıyız ...hepimizin aykırı bir damarı var.” (1998: s. 80). Yıllar boyunca Cynthia'nın yaptığı gibi feminist aktivist anlatıları çalışmak, akademik feministlere baskın görüşe aykırı olanı ifade etme, kabul edilmez olanı alıntılama ve aslında seslendirme yetkisi bahşeder. Bu, feminist aktivistlerin bazen feminist araştırmacılara sunduğu servetin bir biçimidir.

Ücreti ödenmeyen, popüler olmayan muhalif çalışmanın çoğunlukla az ayrıcalıklı konumu üzerinden aktivistler, görece fakirliğin zenginliğini katabilirler araştırmaya. Pek çoğu, akademisyenlere (gerçi artık günümüzde daha az sayıda) sağlanan bir tür iş güvencesinden feragat etmiştir. Bununla birlikte, benim de dahil olduğum bazı aktivistler, bu hareketi sürdürebilmek için toplumsal ve iktisadi sermayenin çeşitli biçimlerinden yararlanmışlardır; tabii ki bu da iş ve yaşam yükünü keskin biçimde hafifletmiyor. Bununla beraber, uyumsuz hareketten kaynaklanan kaybın daha az olması anlamına geliyor.

Bu uyumsuz hareket alanı akademik feministlere alternatif, alışılmamış yazılar ve konuşmalar için toplantılar ve koşullar sağlıyor. Cynthia bunun nasıl işlediğinin çok güzel bir açıklamasını Mayıs 2017'de İstanbul'da gerçekleşen Toplumsal Cinsiyet ve Barış Konferansı'nın açılış konuşmasında verdi.³ Alışılmadık bir tavır alarak şöyle söyledi: “İçinde yaşadığımız toplumsal cinsiyet düzeninin tarih boyunca toplumda yaşanan şiddetin yaygınlığının *sebeplerinden* biri olduğunu söyleyebileceğimizi düşünüyorum.” Bu teorinin henüz yaygın biçimde kabul görmemesinin nedenini şöyle açıkladı: “1990'lardaki post-yapısalcı ve post-modernist değişim, ataerki kavramını kullanmayı bir süreliğine imkânsız hale getirmiş görünüyor. Ataerki modası geçmiş yapısalcı bir düşünce haline geldi. Bununla birlikte birçok akademik feminist kuramcı bu kelimeyi kullanmaktan kaçınırken.... şiddet karşıtı ve savaş karşıtı feminist aktivistlerin cesurca bu kelimeyi kullandığını duyuyorum. Bu kelimeyi kullanma cesaretini bana veren *onlardır*. ”

Bana göre, Cynthia'nın kendisinde keskin, gözükara bir aykırılık vardı. Bu aykırılığı, inatla sürdürdüğü bağımsız akademisyenliğinde; toplumsal cinsiyet çalışmaları öğrencilerinin standart pratiği haline gelmeden çok önce marjinal, beceriksiz görünen *feminist* grupları incelemesi ve desteklemesindeki ısrarında yakalıyordum. Ayrıca bu aykırılığa; nadir, dürüst, kendini arayan

içgözlemsel çözümlerinde ve düşünme ve yazma tarzıyla bağlantılı kendisine özgü şiirsel aktivizm mecralarında da şahit olmuştum. Tüm bu yukarıda yazılanların ötesinde belki de küresel şiddet ve savaşa direnen stratejilere tanıdığı inatçı önceliğinde fark etmişim bu aykırılığı. Tüm bunlara dair benim sınırlı, aralıklı fakat çok anlamlı deneyiminin ötesinde, Cynthia *bana* güç verdi.

Taghreed: Londra'da katıldığım anma ve Cynthia'nın anısını kutlama etkinliklerinin benim için ne kadar anlamlı olduğunu ifade etmeme kelimeler yetmiyor. Büyük çoğunluğu kadın olan 163 kişiydik. Cynthia'nın ana aktivizm kanalarından biri olan Siyahlı Kadınlar Londra'nın düzenli buluşma yeri olan Londra'daki Dostlar Evi'nde toplandık. Son aylarında ve yıllarında ona eşlik eden yakın arkadaşlarıyla uzun uzun konuştum. Yaşamı ve çalışmaları gerçek anlamıyla kutlandı. Yazdıklarından parçalar okundu, onun mirası, kişiliği, hayatı ve aktivizmi üzerine konuşuldu.

Yazdıklarını bilinçli olarak erişilebilir kılmıştı. Siyaset Bilimi dersleri verirken enformel siyaset üzerine akademik bir konu işlerken öğrencilerime *Mesafeyi Aşmak* kitabının İsrail/Filistin bölümünü ödev veriyorum. Son derece okunulabilir ve açık bir metin, erişilmez ve yoğun formülasyonlardan özellikle kaçınılmış. Filistinli veya İsrailli biri tarafından yazılmamış olmasını da bir avantaj olarak görüyorum.

Son yıllarda onu görme fırsatlarını kaçırmamaya çalıştım. Geçen yazımı Cambridge Üniversitesi'nde misafir öğretim üyesi olarak geçirdim. Bundan iki yaz önce, 2017'de de Oxford'da bir konferansa katıldım ve birkaç günümü Londra'da geçirdim. Yanımda Cynthia'yı çok seven ve hep onu anan ortanca kızım da vardı. İkimiz de Cynthia ile buluşmayı umuyorduk ancak o zaman sağlığı elvermedi (aslında bundan önce düzenli olarak e-posta üzerinden haberleşiyorduk ve bana toparlandığını, sağlığına kavuştuğunu yazmıştı.). Onu feci şekilde özlemiştim. Dolayısıyla bu yaz onu görmek için çok kararlıydım. Bağlantı halindeydik; benim bu misafir öğretim üyesi pozisyonunu almamdan dolayı çok keyifliydi. O da bu yaz birbirimizi kesin olarak görmemiz gerektiğini söylemişti. Fakat buluşma ayarlama teşebbüslerim başarıya ulaşmadı. Yeniden hastaydı ve çok güçsüzdü. Sonuçta, onu görmeden dönemezdim bu nedenle ona sürpriz yapmaya ve haber vermeden onu ziyaret etmeye karar verdim. 9 Eylül'de Londra trenine bindim, evine giderken ona bir çiçek yaptırmak için çiçekçiye uğradım. Kentish Town'daki evinin kapısını çaldığımda kapıyı bir öğrenci açtı ve Cynthia'nın az önce çıktığını söyledi. Bir not yazarak çiçekleri bıraktım. Cynthia, üç gün sonra 12 Eylül'de, İsviçre'de öldü. Onu yine kaçırmıştım. Fakat yine de onu sağlıklı, güçlü, kendine güvenen bir kadın; etrafındakilere ilham ve güç veren bir kişi olarak hatırladığım için mutluyum.

KAYNAKÇA

- Cockburn, Cynthia, 2017. *Looking to London: Stories of War, Escape and Asylum*. Pluto Press.
- Cockburn, Cynthia, 2015. "Women Living and Re-Living Armed Conflict: Exploring a Methodology for Spanning Time and Place," Ayse Gul Altinay ve Andre Peto (Yay. Haz.), *Gendered Wars, Gendered Memories: Feminist Conversations on War, Genocide and Political Violence* içinde. Routledge.
- Cockburn, Cynthia, 2014. "The Dialogue that Died: Israeli Jewish and Israeli Palestinian Women in Hard Times. *International Feminist Journal of Politics*, Temmuz.
- Cockburn Cynthia, 2004. *Line: Women, Partition and the Gender Order in Cyprus*. Zed Books: Londra ve New York.
- Cockburn, Cynthia, Rada Stakic-Domuz ve Meliha Hubic, 2001. *Women's Organizing for Change: A study of women's integral organizations and the pursuit of democracy in Bosnia-Herzegovina*. Medica Women's Association.
- Cockburn, Cynthia, 1998. *The Space Between Us: Negotiating Gender and National Identities in Conflict*.
- Harding, Sandra, 1991. *Whose Science? Whose Knowledge?: Thinking from Women's Lives*. Cornell University Press, Ithaca, NY.
- Kandiyoti, Deniz. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender and Society*, Vol: 2 Sayı: 3: 274-290.
- Mazali, Rela, 2011. *Home Archaeology: Essay Tales*. Hakibbutz Hameuchad.
- Herzog, Hanna ve Yahia-Younis, Taghreed. (2007). Men's Bargaining with Patriarchy: The Case of Primaries within Hamulas in Palestinian-Arab Communities in Israel. *Gender & Society*, 21(4): 579-602.
- Sa'ar, Amalia ve Yahia-Younis, Taghreed, 2008. Masculinity in Crisis: The Case of Palestinian Men in Israel. *British Journal of Middle East Studies*, 35 (3):305-323.
- Yahia-Younis, Taghreed. (2006). Strangeness, Gender and Politics: Women in Palestinian-Arab Local Politics in Israel. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tel Aviv University. [İbranice]
- Yahia-Younis, Taghreed. (2010). Between 'Normativity' and 'Violation': Political Loyalty of Palestinian-Arab Women in Municipal Elections in Israel. Haidar A. (Yay. Haz.). *The Collapse of Arab Municipal Authorities: Suggestions for Restructuring* içinde. Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad and Van Leer, Jerusalem: 151-186. [İbranice]
- Yahia-Younis, Taghreed. (2010). Politics of loyalty: Women's Voting Patterns in Municipal Elections. Kanaaneh, R. A., & Nusair, I. (Yay. Haz.). *Displaced at Home: Ethnicity and Gender among Palestinians in Israel* içinde. State University of New York (SUNY) Press: 133-152.
- Yahia-Younis, Taghreed. (2013). Space and Gender in Arab-Palestinian Society in Israel. In Halpern, R, (Ed.). *Where Am I Situated?: Gender Perspectives on Space*. Even Yehuda: Friedrich-Ebert-Stiftung and Beit Berl College, s.203-241. [İbranice]
- Yahia-Younis, Taghreed. (2014). Religion, State, and the Construction of Gendered Strangeness. In Herzog, H. & Lapidot- Firilla A. (Eds.) *Theseus's Paradox: Gender, Religion and State*. Tel Aviv: The Van Leer Jerusalem Institute and Hakibbutz Hameuchad, pp. 338-363. [İbranice]
- Yahia-Younis, Taghreed. (2015). The Joint List: A Feminist Approach. *Jadal Journal*. (25). [Arapça] 22.10.2018 tarihinde <http://mada-research.org/wp-content/uploads/2016/01/JDL25-5-Yehia.pdf> adresinden alındı.

---

¹ The Space Between Us Negotiating Gender and National Identities in Conflict kitabı Türkçeye Ebru Kılıç çevirisiyle *Mesafeyi Aşmak Barış Mücadelesinde Kadınlar* başlığı ile kazandırılmıştır. Kitap İletişim Yayınlarından 2004 tarihinde çıkmıştır. (ç.n.)

² Bu kitabın altıncı bölümünün çevirisi *Kültür ve Siyasette Feminist Yaklaşımlar*'ın 15. Sayısında Ekim 2011'de yayımlanmıştır. <http://www.feministyaklasimlar.org/sayi-15-ekim-2011/gelir-vergisi-ramallah/>

³ Yazının orijinalinde şu adrese link konmuştur: <https://www.youtube.com/watch?v=NiOH5qWS-50>